

ТЕОДОСІЙ ДОВГАЛЮК, ЙОГО ЖИТТЯ Й ПРАЦЯ.

Походження й дигинство.

Теодосій Довгалюк народився 3-го травня 1907 р. в містечку Олександрії на Волині в міщанській родині. Батько його походив із сусіднього села Забороля й пристав приймаком в Олександрії. Сам він, як багато олександрійців, займався теслярством і належав до першокласних будівничих майстрів. До того родина Довгалюків мала своє сільське господарство і, як на волинські умовини, гарну

Друкується за виданням: В. Боровський, «Теодосій Довгалюк», його життя й праця». Детройт, США — Вінніпег, Канада. 1949 р. Друкується з дотриманням авторського правопису.

притульну хатчину на так званій «Княжій» вулиці. Ця вулиця, на жаль, закривалася від сонця великим князівським парком, була дуже болотяна й виказувала великий процент сухітньоохворих.

Мати покійного Довгалюка була милою й чуйною до людського горя людиною, тільки хорувала на серце. На ній фактично стояв цілий дім, бо батько переважно був відсутнім через працю на провінції. Довгалюк мав троє сестер і двох братів. Ці брати і сестри належали до національно-свідомого активу містечка та вложили немалу долю праці в національно-культурне пробудження своєї місцевості.

Обидва брати були народними вчителями. В часі польського панування вони боролися з великими матеріальними труднощами. За Польщі тяжко було найти якусь працю українцеві й молодший з цих братів, під натиском обставин, захорував на сухоти та вмер. Одна із сестер завчасно повдовіла і була з сином переважно при батьках. В цій свідомій, ідейній родині під натиском всякого горя і тяжкої боротьби за насущний, виростав і вчився Т. Довгалюк, помагаючи в вільний час в праці на господарці, а літньою порою також батькові в теслярських роботах.

До народньої школи в Олександрії вступив в 1915 р. сразу до другої класи. За першу підготувавсь дома. В 1922 році скінчив Вищу Початкову Школу (що тоді звалася 7-ми класовою). Вчився добре й належав до найкращих учнів. Вигляди на дальшу освіту були прикрі. Це були часи повоевно-революційні. Новоповсталала Польська Держава звільнила всіх наших людей з посад і праці. Заробітки були майже ніякі. Довгалюк починає доповнювати свою освіту самотужки.

Пробудження національної свідомості

Вже з 1918 року починає школа на Волині українізуватися. Учні починають приходити до національної свідомості. Ще більше, вони були свідками національно-визвольного руху Українського Народу. В Олександрії не раз стояли постом українські військові частини, а в недалекому Рівному Головний Отаман — Симон Петлюра мав наліть якійсь час свій постій. Влада кілька разів мінялася між українцями, поляками та більшовиками. В цій околиці навіть

було зроблене повстання проти большевиків. В жидів будився сіонізм, поляки не спали. Все це не лишалося без впливу на молоду душу Теодосія.

В 1921-22 роках помічається між школярами-хлопцями дивний рух. Дехто з них навчився «на слух» грати на струнних інструментах. В Довгалюків грали всі. Під вечір збиралися підручки, вистроювалися в ряді і під звуки військових маршів, що їх грали ці музиканти (не бракувало й бубна), або пісень і то на різних мовах, — завзято маршували вулицями міста. Це справляло багато гумору старшим. Душею цих імпрез був Т. Довгалюк.

По скінченні 7-ми клясової школи, виникла думка створити «Малу Січ» з «малими козаками». Ніхто з ініціаторів тоді ще не розбирався в якихбудь законах, на потребі мати на таку організацію дозвіл державної влади. Всі ці поняття для них не існували. Вони мали тільки запал і добру волю. Склали між собою гроші. Винаняли в однієї вдови, в напівпохиленій низенькій хатчині, ще нижчу й більш похилену кімнату і там почали свою роботу. Збирали підручків і дітвору, почали організувати українську бібліотеку, виробили собі самі свій закон (яким має бути малий козак?) та маршували з музикою й піснями по вечорах. Це був тільки початок.

Пласт і культурно-освітня праця.

Один з цих юнаків поїхав в 1922 р. до Львова. Хотів вступити до української академічної гімназії. Там його поляки, як волиняка, заборонили прийняті. Боялися ближчих зв'язків між Волинною та Галичиною, але цей привіз з собою один збірничок під заголовком: «Українській Дитині». Там знайшли «малі козаки» велику статтю зі знімками про пласт враз з пластовим законом. Це було й те, чого ці підручки й молодь шукали.

Нав'язують контакт зі Львовом. Дістають інші пластові видання та перетворюють своїх «малих козаків» на український пласт. Наймають іншу, кращу домівку, гуртують більшу кількість молоді й дітвори. Влаштовують курси для безграмотної дітвори й молоді, аж поки цим не зацікавилася польська поліція. Одного вечора вона прийшла в домівку, забрала підручники, що лежали на столі та книжечку: «Життя в Пласті» О. Тисовського, але нікого не ареш-

тували. Комендантом поліції була рідка своєю добротою людина. Він наказав без дозволу влади більше нічого не робити. Книжку «Життя в Пласті» вислав до воевідства. Її повернули за півроку.

В містечку Олександрії засновано читальню «Просвіти» і цим культурно-освітню працю поставлено на легальній основі. При читальні зорганізовано надзвичайно діяльні: театральний гурток, хор, футбольну дружину, бібліотеку та курси для неграмотних. Велася підготовча робота по відкриттю української кооперативи. Як в організації читальні так і в її всесторонній діяльності, 16—18-літній Довгалюк зі своїми найближчими однолітками-товаришами, ведуть головний провід. В короткому часі при читальні «Просвіти» зорганізовано перший в Рівненщині пластовий 61-ий, імени полковника Ів. Богуна, курінь, де пластуни вже виступали в одностроях. Душею цієї праці і одним з провідних працівників був Т. Довгалюк. Він видає журнальчик-місячник Олександрійського пласту «Скоб», повнить часто обов'язки курінного, пізніше кошового, або впорядчика. Стає організаційним референтом Повітової Пластової Команди в Рівному та одним з провідних організаторів двох славних пластових Волинських Стріч в Олександрії «на Стежках», в гарному молодому селянському лісі...

В 1927 році пласт на Волині розв'язано, але пластової ідеї вже ніхто не був в силі на Волині викоринити.

Релігійні шукання.

Між 1922 та 1927 роками назріває в Т. Довгалюка новий процес у формованні його релігійного світогляду. Це був час, коли з Великої України приходили відгомони про життя й змагання Української Автокефальної Православної Церкви. Рух цей очолювався Д-ром В. Річинським з Володимира Волинського, але розмосковлення Православної Церкви на Волині зустрічалося з великими перешкодами з боку московської та змосковщеної православної ієрархії в Польщі. Знову ж польський уряд був більше зацікавлений в польонізації, ніж українізації цієї церкви. Тому підтримував акцію навертання православних на «унію всходного обжондку», або таки просто на польський католицизм.

Ширився на Волині також рух євангельських християн і баптистів, яких противники погірдливо називали «штундистами».

Т. Довгалюк, як гарячий український патріот і глибоко думача людина, мусів був зустрітися з цією релігійною дійсністю та зайняти до неї своє становище. Спершу він боронив перед «штундизмом» православіє. Пізніше боровся за розмосковлення Православної Церкви. Коли ж дістав у свої руки українську Біблію та українську євангельську літературу з Канади, видавану пастором В. Кратом, він переходить радикальну внутрішню революцію й приходить до висновку, що треба не тільки розмосковити православну церкву й «штундизм», але треба також розкріпачити, по-неволі національно й релігійно, душу Українського Народу.

По стороні церковно-реформаційного руху.

Т. Довгалюк прилучається до новорозпочатої церковно-реформаційної праці між українцями, що в той час розпочали її українські духовні з-за океану, пастори: Василь Кузів, Павло Крат і Лев Бучак. Зі своїми товаришами поширює на Волині «Віру і Науку». Іде в 1926—27 році на семимісячний Садівничо-Господарський Курс до Милованя в Галичині. В 1928 р. старанням Українського Євангельського Об'єднання в Північній Америці, виїздить на чотирьох-річну науку до Місійної Семінарії в Венцборку, на Польському Поморю, щоб приготувитися до праці місіонера-проповідника. Там він мав нагоду поглибити свій релігійний світогляд та запізнатися ближче з протестантизмом. Місійну Семінарію кінчив вже за 3 роки. Опановує також німецьку мову, що було для нього дуже важним з огляду на доступ до богословської літератури.

Літом 1931 року приїздить до праці в Галичині, щоб практично підготувитися до завдань церковно реформаційної праці на Волині.

Проповідник Т. Довгалюк на початку працює як секретар Виконавчого і Місійного Заряду Української Євангельсько-Реформованої Церкви та обслуговує доколичні євангельсько-реформовані громади в Коломийщині, а в 1932 р. починає видавати спільно з проп. В. Б. — журнал «Сіяч». Коли ж по одному році відновлено «Віру і Науку», — «Сіяч» припинив свою появу, а Т. Довгалюк далі співпрацює в «Вірі і Науці».

Покійний Довгалюк мав також поетичний талант. Писав різні поезії на світські й релігійні теми, які містив у «Віснику» та українській євангельській пресі. Видав на пробу маленькій збірничок своїх поезій «Змагання». Критика була дуже дивна. Одні його поезії цілком збештали; в той час, коли інші, навіть дуже солідні критики, їх привітали. Писав статті, короткі оповідання, реферати і т. д. Його передчасна мученича смерть, це велика втрата не тільки для українського євангельсько-реформаційного руху, але й для цілого Українського Народу. Особливо, як поет, міг був багато дати для української євангельської та світської літератури. Його талант тількищо починав розцвітати.

При місійній праці.

Під кінець 1932 року обіймає місійну працю в с. Перемілові на Піділлі, де скоро здобуває симпатії цілого села, особливо молоді. Пізніше перенесено його до праці в с. Пістинь на Гуцульщині. Тут користувався він любов'ю й прив'язанням численної євангельсько-реформовані громади. Це були часи, де через неврожай населення дуже терпіло. Він зорганізував у Швейцарії збірку на поміч голодуючим і чим міг помагав бідним гуцулам.

З Гуцульщини перенесено його до праці на рідну Волинь. Гуцули його ніяк не пускали, але не було ради, бо там лежали його властиві завдання та покликання.

Поява місіонерів Української Євангельсько-Реформованої Церкви на Волині робила чуда. Де не помагали довголітні змагання за розмосковлення Православної Церкви, там в обличчю небезпеки негайно переходили «батюшки» на українську мову. І це вже їм багато не помагало. Люди вже хотіли не тільки рідної мови, але живого євангельського слова. Т. Довгалюк був красномовним, талановитим бесідником і завше мав велику аудиторію слухачів. Умів лучити глибоку євангельську думку зі щирим патріотизмом та зрозумінням соціальних проблем своїх слухачів.

На Волині покійний приступає енергійно до праці. Поле тут було зріле. Праця розгорталася неймовірно скоро, але і перешкод також не бракувало. Особливо місцева польська влада боялася цього руху за його виразний пробоевий українсько-церковний характер. Цей рух, як чисто церковний, був далекий від якихбудь політичних аспірацій, (хоч вороги різної масти

пробували йому такі закиди робити). Його грі-
вом було те, що вживав всюди в Богослуженні рідної мо-
ви, стояв на євангельсько-віроісповідних основах та собор-
ноправному устрою. Коли б не польський терор і вибух дру-
гої світової війни, — цей рух був би в скорому часі змінив
дугове лице Волині до непізнання. Думка, що не квилити,
а брати, була б себе тут найкраще виправдала.

Довгалюк не зраджувався нічим. Спочатку працював в
Рівному, а потім в Тучині. Організував в Рівному фонд до-
помоги українській гімназіяльній молоді та мав між нею
велику популярність.

За його ініціативою організуються при У. Є. Р. Ц. так
звані Кругки Української Молоді (в скороченні КУЄМ).
Ця організація бере на себе обов'язок попровадити молоде
покоління на здорових побожно-релігійних, національних
та культурно-освітніх засадах. Праця КУЄМ знаходить в
народі особливо вдячний ґрунт. Протягом дуже короткого
існування й праці КУЄМ, побачилося ту українську молодь,
яка ще вчора вела між собою порахунки ножами, п'ячила,
провадила непристойне та розпустне життя, — в церкві, в
читальні, з газетою та книжкою в руках. Вся та молодь
завіть без спеціального заклику, стала одною лавою в ря-
дах Г-ва «Відродження», організації, що поборювала вжи-
вання тютюну та алькоголю.

ВОЕННА ЗАВІРЮХА

З вибухом німецько-польської війни, поляки його ареш-
тували й тримали понад два тижні в тюрмі в Рівному, де
виробляли з ним жахливі експерименти. Били, прив'язува-
ли в висячій позиції за ноги й руки, наливали в ніс оливи
і т. д. Хотіли конечно з нього зробити «німецького шпіона».
Визволили його з в'язниці українські вояки польської армії
в той час, коли совіти почали окуповувати Волинь. В тюр-
мі вкрали його гроші, пальто й інші речі, що були силою
забрані до переховання.

Замордований покійний ледве доволікся до свого родин-
ного дому в Олександрії. Прихід большевиків поставив усе
українське населення Західної України в нове положення.
Тепер тільки чулося про жахливий большевицький режим
та його нелюдські методи. Тепер зустрілося з ним віч на
віч. Як би там не було, в Польщі жилося, хоч в імітації

демократії та все таки була така-сяка свобода сумління й слова. Короткий побут большевиків в Західній Україні — переконав населення, що все те, що писалося про большевизм 20 років, далеко не віддзеркалювало совітської дійсності. Вона була жахливіша від того, що про неї писалося й говорилося. Т. Дозгалюк, як і багато інших українців, впав жертвою віри, що може большевики за 20 років покультурнішали. Він думав, що може таки вдасться з ними зжитися, коли будеться лояльно супроти них виконувати свої обов'язки. Він взяв навіть за намовою одного місцевого комуніста, що радив йому нічого не боятися, обов'язки вчителя в місцевій школі.

Радили йому втікати на Захід. Однак він від гітлерівців нічого доброго не очікував для Українського Народу, чувся фізично дуже ослабленим і уважав негідним свого душпастирського покликання втікати від своїх парафіян.

Одного ранку, як «попа», забрало його НКВД. Застали його ще в ліжку. Оповідують, що руки його тряслися, коли він вдягався. Пішов зі своїми катанами, як ягня, що ведуть на заріз, щоб більше з їхніх рук не вернутись.

НА ШЛЯХУ МУЧЕНИЦТВА

Сидів більше року в тюрмі в Рівному та Дубні. Тримався гідно. Підтримував других на дусі. В часі допитів про «політическую деятельность» його несамовито катовано. Обвинувачувано його в совітському суді брехливо з чотирьох параграфів большевицького закону: 1. Приготовання збройного повстання проти совітської червоної влади з наказу української національної партії ціллю відірвання українських земель від ССРСР. 2. Приналежність до української національної партії. 3. Активна протисовітська діяльність в часі вступлення червоної армії на територію Західної України, і 4. Протисовітська агенція під прикриттям релігійної діяльності за часів Польщі. Була поголоска, що його засудили на десять років концентраційного табору та позбавлення громадянських прав.

В 1941 році бачили його в одному концентраційному таборі біля Архангельська... а тепер прийшла вістка з України, що в 1943 році закінчив він своє геройсько-страдницьке життя в совітському концентраційному таборі.

Це велика й дорога жертва українського церковно-реформаційного руху. Українська Євангельсько-Реформована Церква стратила одного зі своїх визначних і надійних проповідників, яким вона вже за його життя гордилася. Український Пласт стратив свого передового й заслуженого пробоєвика-ентузіяста, що був виріжнений найвищими властивими відзначеннями. Українська Земля стратила одного із заслужених борців за духовне й національне відродження й переродження її синів і доньок.

Володимир БОРОВСЬКИЙ,
проповідник Української Євангельсько-Реформованої Церкви.

Канада.

ОЛЕСАНДРІЙСЬКА